

Колесник О. С.,
доктор філологічних наук,
професор кафедри германської філології
Київського університету імені Бориса Грінченка

КОНЦЕПТ ВОЛЯ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЛІНГВОКУЛЬТУРАХ

Анотація. У статті розглядаються номінації концепту ВОЛЯ в лінгвокультурах європейських етносів. Аналіз здійснюється в понятійному полі теорії міфологічно орієнтованого семіозису та методологічних положень М-логіки. Вихідна програма розвитку «вільної» відкритої системи реконструюється на основі інтерпретацій етимології імен концепту. Відповідний кластер смислів розглядається як основа подальших діахронічних семантичних трансформацій. Під «лінгвокультурою» розуміється смисловий простір, окреслений вербальними знаками, що втілюють моделі інтерпретації явищ світу, моделювання образу світу або альтернативної реальності, а також моделі власне вербально опосередкованої взаємодії, дотичні до зміни станів речей у світі. Лінгвокультурні та лінгвосеміотичні характеристики номінації ВОЛІ або «вільного суб'єкта» інтерпретуються з позиції теорії систем і лінгвоуніверсології. Основою інтерпретації значень та інвентаризації смислів є універсальна модель ієрархічного плану відкритої системи. Логіка побудови цієї моделі охоплює категоріальні опозиції «абстрактність»/«узагальненість» – «специфічність», «духовність» – «матеріальність», «соціальна орієнтованість» – «суб'єктна орієнтованість», а також враховує фрактальність конфігурацій (проекцію смислів різних рівнів) у вимірах «підсистеми», «системи» та «надсистеми». Особлива увага приділяється реконструкції лінгвокультурних смислів на основі аналізу відповідних номінативних одиниць в епічних і міфологічних текстах давньогерманськими мовами, біблійних латиномовних текстах, художніх текстах жанру фентезі, пісенному дискурсі різними мовами. Номінативні одиниці на позначення ВОЛІ / «вільного суб'єкта» отримують лінгвосеміотичні та функціональні характеристики.

Ключові слова: концепт, воля, смисл, простір, система.

Постановка проблеми. Сучасні мовознавчі студії орієнтовані на пошук нових підходів до аналізу мовного матеріалу [1; 2] та розширення кола об'єктів дослідження [3]. Розвиток ідеї «міждисциплінарності» або «міжпарадигмальності» як евристичного підходу до дослідження явищ мови та мовлення демонструє еволюцію в напрямі виявлення певних системних універсалій. Зокрема, методологія «М-логіки» передбачає застосування широких аналогій, котрі демонструють універсальні природовідповідні механізми поступу та взаємодії систем різної етіології та мірності, враховують принципову суб'єктивність і змінність «інтерпретативного інвентарю» дослідника, інхоативну ірраціональність категоризації, нечіткий характер сигніфікативних і концептуальних сутностей тощо [4]. З огляду на постулювання цінності й верховенства прав і свобод людини в контексті сучасної цивілізації (одна з вихідних аксіом, ірраціональний базовий оператор, що визначає конфігурацію більшості картин світу сучасних соціумів), актуальним є розгляд вербальних репрезентацій концепту ВОЛЯ в лінгвокультурах

європейських етносів із позицій теорії міфологічно орієнтованого семіозису та М-логіки.

Метою статті є реконструкція і міждисциплінарна інтерпретація смислів, пов'язаних із концептом ВОЛЯ в текстах різних жанрів.

Вклад основного матеріалу. Передусім окреслимо низку програм поступу відкритих систем, закодованих у внутрішній формі імен концепту ВОЛЯ та номінацій відповідної ознаки «вільний» європейськими мовами.

I. a. liberal (субст. a. *liberty*, фр. *liberté*, іт. *libertà*, ісп. *libertad*, порт. *Liberdade*, лат. *libertatem* «свобода»), що в різні часи мало значення «щедрий», «вільний, шляхетного походження», «гідний захоплення» (14 с.), з погіршенням значення «незвичайний, некерований» (15 с.) < дфр. *liberal* «гідний вільної людини, шляхетний, щедрий» < лат. *liberalis* «шляхетний, величний, щедрий» як наслідок «якість, притаманна вільній людині» < *liber* «вільний, необмежений, позбавлений перешкод» < іє. **leudh-ero-*, гіпотетично, «належний людині» [5]. Такий «наноміф» (базовий категоризаційний оператор), закодований у внутрішній формі номінативної одиниці, визначає «волю, свободу» як інгерентну фундаментальну онтологічну особливість людини як певного виду у світі живої природи. Співвіднесення *liber* з іє. *leudh-* і дає підстави вести мову про іє. *leudh-* > герм. *leud* / *leud-* «рости; людина»: н. *Leute*, днв. *liuti*, да. *leod*, дфриз. *liode*, дс. *liudi*, снл. *liede*, *luide*, дісл. *ljodr*, *ljonar* (< **ljodnar*) «людина» (пор. укр. *людина*, гр. *ἐλεύθερος* «вільна людина»); днв. *liotan*, да. *leodan*, гот. *liudan* «рости», причому лат. *b* < іє. *dh* перед *r*, семантичний розвиток постає як «рости > люди > народ», а іє. *leudh-* як частина гнізда, утвореного іє. **ale-* / *le-* «згинати» може бути споріднений з іє. **leubh-* «любити» [6, с. 352]. Остання паралель виглядає ймовірною не лише з огляду на морфо-фонемічний ізоморфізм, але й у сенсі типологічної відповідності з **frij-* за умови абстрактної системоцентричної інтерпретації змісту відповідних концептів. При цьому «вільний» співвідноситься з якістю «здатний до зростання», а реалізація цієї властивості надає системі комфортного (порівняно збалансованого, метафорично, «улюбленого») стану.

II. a. free, да. *freo* «звільнений від, не обмежений, той, що діє з власної волі» та «шляхетний, радісний», дфриз. *fri*, дсакс. *vri*, днв. *vri*, н. *frei*, нід. *vrij*, гот. *freis* «вільний» < протогерм. **frijaz* (**frija-*, **frijōn-*, **friou-*, **frijō*) «улюблений, любов, незалежний» < іє. **priy-a-* «любий, улюблений» < **pri-* «любити» [7, с. 155; 6, с. 193–194], пор. дінд. *prīṇāti* «задовольняти, радувати», *prīṇīte*, *prīyate* «бути задоволеним», *prītā-*; *prīti-* «задоволення, радість», *priyā-* м. «любий, друг, коханець», *priyā* f. «коханка, дружина»; авест. *frāy-* «задовольняти, тамувати, дарувати насолодження», слов. **prējati*, **prējō*, **prējateljъ* (укр. *приятель*, пол. *przyjaciel*); кельт. дірл. *gīar* «бажання», кіпр. *rhydd* «вільний».

Сема «свобода»/«воля» є синонімічною до «прихильності»/«любові», оскільки останні передбачають змогу здійснити власний вибір, не бути обмеженим у чомусь у відносинах, про що свідчать асоціації: гот. *frī-s* «вільний», *frijōn* «любити» (*frijōnd-s* «друг»); дпівн. *Frigg* «ім'я дружини Одіна», *fria* «звільняти», *frijā* «любити», *frīð-r* «любов, дружба», *frīð-r* «вільний, впевнений», норв. *fria*, *fred*; дшв. *fria*, *Frigg*, шв. *frid*, *fred*, дан. *frī* «звільняти», дан. *fred*; да. *frēo*, *frī* «вільний, необмежений», *frēo* «шляхетна жінка», *frēon*, *frēogan*, *frīgan* «любити, одружуватись», *frīð*, *friodu* «згода, мир, безпека», а. *free*; *frith*, *friend*; дфриз. *frī*; *friund*, *friōnd*; *frīehan*, *frīohon*, *frijā*, дсакс. *frī* «вільний», *frī* «шляхетна жінка», *friehan* «одружуватись, привертати», *frīthu* «мир», *friend*; снід. *vrī* «шляхетний»; нід. *vrij*; *vriend*, *vrind*, снн. *vrī*, *vrīen* «одружуватись, привертати», дшв. *frī* «вільний», *Frija*, *fridu* «мир, безпека, огорожа», свн. *vrī* «не зв'язаний, не впійманий, вільний», н. *frei*, *Freun*, *Friede* [6, с. 195]. Пор. також кельт. *riar* «бажання, задоволення» < *prijard < і.е. **pri-* [8, с. 290–291]. Іншими словами, в германському сегменті семіосфери виділяємо кластер смислів [друг] < [рівноранговий суб'єкт, взаємодія з яким є приємною/комфортною] < [рівноранговий суб'єкт, взаємодія з яким не обмежує існування / забезпечує варіативність форм буття і способів діяльності]. Про подібну системну смисловою кореляцію в картинах світу античних етносів припустимо з огляду на вислів *Inter dominum et servum nulla amicitia est* («між паном і рабом не буває дружби») [9, с. 92].

Свобода/воля розуміється як здатність системи обирати та реалізовувати траєкторію власного поступу, що є оптимальною для її онтологічних і «передвстановлених» функційних параметрів згідно з її призначенням (програмою розвитку, або, в міфопоетичному формулюванні, «присудом Норн»), тобто як здатність системи до самопідтримки і саморегуляції в змінюваних контекстах. Своєю чергою, «любов» віддзеркалює здатність системи до розширення (розвитку), а також до автодіагностики при визначенні сприятливого вектору розвитку (бажаного стану і конфігурації, позитивного для самої системи, що умовно ідентифікуються як «добро» та гідні «любові» як позитивного ставлення).

III. Вузькоспецифічним є уявлення про ВОЛЮ як «відсутність чинників обмеження»: а. *loose* «не закріплений», да. *leas* «позбавлений чогось, порожній, вільний» (джерело суфікса *-less*), дан. *løs* «вільний, незв'язаний», шв. *lös* «вільний, відокремлений, рухливий», снл., н. *los* «вільний, незв'язаний», гот. *laus* «порожній, марний» < дпівн. *lauss* «вільний, порожній» < **leus-* / **laus-* / *lausaz «втрачати» < іе. **leu-* / **lou-* / **lu-* «розрізати, послабляти, звільняти» [6, с. 354]. Типологічно співвідноситься з гел. *saor* «дешевий, вільний, звільнений від, чесний» [8, с. 355].

IV. Укр. *свобода*, блр. *свобода*, рос. *свобода*, друс. *свобода* «незалежність», «вільне поселення», блг. *свобода*, сербохорв. *свобода*, *свобода* «мужність, свобода», словен. *svoboda*, *sloboda* «дозвіл, звільнення», *svoboda*, *sloboda* «свобода, відпустка», чес. *svoboda* «свобода, холостий стан», слвц. *sloboda*, пол. *swoboda*, *Swieboda*, влуж., нлуж. *swoboda*, дпрус. *subs* «сам, власний» || ~ протослов. *sveboda, *svēboda* ~ церкслов. *свобѣство*, *свѣство* «особа», де *svobb < *svojb*, тобто «статус належного до певної соціальної групи, роду», причому визначаються кореляції з лтс. *svabads* «зів'ялий, втомлений, вільний», *atsvabinat* «звільнити», а також іе. *svobha та *sobha: дінд. *sabha* «зібрання, подвір'я,

суд», гот. *sibja* «рідня» [10, с. 582–583]. У цьому разі можна вести мову про певне діалектичне (або навіть оксиморонне) поєднання гіпотетично вільного статусу людини, забезпечуваного підтримкою колективу та водночас залежністю від цього колективу, що акцентує порівняний характер «свободи».

V. Чіткої етимології укр. *воля* у значенні «свобода» не пропонується, водночас зазначається спорідненість із лит. *valiá*, лтс. *vala* «воля», дісл. *val*, дшв. *wala*, н. *Wahl* «вибір», н. *Wille* «воля», *wollen* «хотіти», дінд. *vārah*, ав. *vāra-* «бажання, вибір», кимр. *guell* «краще» [11, с. 423], з огляду на чергування голосних у кореневій морфемі *воля* ~ *веліму* ~ псл. *veleti*, подібно до лит. *vėlti* «бажати, дозволяти», гот. *wiljan*, ншв. *wollen*, дшв. *willun* «хотіти», лат. *vēlo*, гр. *ελδομαι* «хочу», ав. *varənto*, дінд. *vṛṇītē* «вибирає собі» < *var-* «вибирати, віддавати перевагу» < іе. **uel-* / *ul-* «хотіти» [11, с. 347; 12, с. 1137].

Семантичний зв'язок «вільний» («свобідний») і «суб'єкт волевиявлення» встановлюється, якщо суб'єкт здатний реалізовувати власну програму розвитку як вибір кращої (оптимальної, приємної, що дозволяє типологічну паралель із **frei-*) траєкторії поступу. У системному поступі сила духу, думки, бажання є проявом власної незалежної ВОЛІ (формування власних суджень як волевиявлення можна в широкому сенсі інтерпретувати як прояв первинного смислу «гнути», тобто «активне формотворення просторових форм»). Таким чином, базова текст-програма (вихідний оператор, «наноміф», конфігуратор сценаріїв різного рівня), що становить зміст аналізованого концепту, в лінійному записі постає:

{«любов» / «прихильність» > «вибір» – 1 (сканування і вибір потенційно сприятливих системних конфігурацій) [«любов» / «прихильність» > «вибір» – 2 (вибір траєкторії поступу) {«гнути» + «зростати» (зміна стану речей у світі) > «прізати» > «втрачати» (звільнення, вивільнення з-під обмежень)} «сім'я» / «рід» / «клан» < «свій» (воля як наслідок належності до групи)}

Інтерпретуючи значення і смисли, діахронно породжувані у процесі вербалізації концепту ВОЛЯ / ВІЛЬНИЙ у текстах і дискурсах різних жанрів, ми використовуємо універсальну модель ієрархічної організації систем. Ця модель демонструє категоріальні опозиції «абстрактність» / «узагальненість» :: «специфічність», «духовність» як «належність до інформаційного поля» :: «матеріальність», «соціальна орієнтованість» :: «суб'єктна орієнтованість», а також враховує фрактальність конфігурацій (проекцію смислів різних рівнів) у вимірах «підсистеми», «системи» та «надсистеми» (Рис. 1).

Тому ВОЛЯ / ВІЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ розглядаються як: вільний від фізичних обмежень (рівень 1); вільний від несприятливих (домінуючих або шкідливих) емоційних впливів (рівень 2); здатний здійснювати незалежні судження, вільний від нав'язуваних концепцій, понять, вірувань, способів мислення (рівень 3); вільний у соціальному просторі, суб'єкт належного статусу, вільний від соціальних проявів (норм, статусів, упереджень, моделей поведінки), що в певних контекстах обмежують функціонування системи (рівень 4); вільний у виборі і здійсненні міжгрупових взаємодій, вільний від взаємодії з суспільними групами (політичними партіями, організованими злочинними угрупованнями тощо), вплив котрих є шкідливим (дестабілізуючим) (рівень 5); вільний у виборі ціннісних орієнтирів, напряду поступу системи, вільний від цінностей, які є несумісними з аксіологічними домінантами картини світу суб'єк-

та, або ВОЛЯ як домінуючий ключовий концепт, що здійснює загальну орієнтацію картини світу (рівень 6); вільний у конфігуруванні картини світу (створенні альтернативної реальності), здатний свідомо обирати надсистему (відносність ВОЛІ), перемикатись між картинами світу, здійснювати навігацію між альтернативними світами (рівень 7).

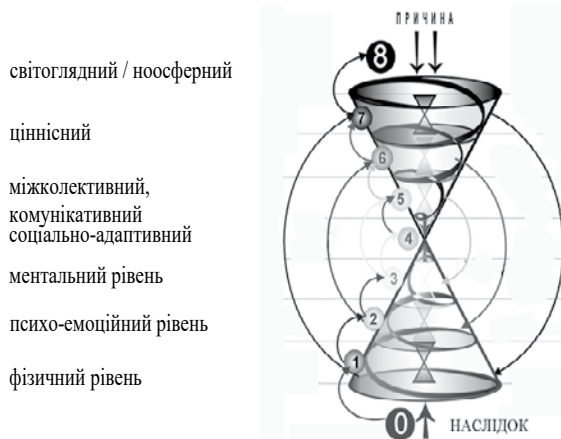

Рис. 1. Ієрархічний вимір відкритої системи

Більш широка інтерпретація феномена волі можлива за умови метафоричної аналогії з хімічними та біохімічними процесами за участю вільних радикалів. Останнім притаманна висока хімічна активність, зумовлена наявністю вільних валентностей, високий рівень кінетичної енергії, незначна тривалість життя, залучення до низки процесів, необхідних для функціонування надсистеми (наприклад, ферментація або регуляція змін тону кровеносних судин у живих організмах тощо), але і до процесів деструктивного характеру (пошкодження і мутації на клітинному рівні) [13].

Отже, система з ознакою «вільний» є імперативно активною, перебуває в невірноваженому стані та, як не парадоксально, намагається увійти в контакт з іншими системами задля переходу у стан гомеостазису (порівняність ВОЛІ), здійснює вплив на інші системи та призводить до зміни станів речей у світі.

У текстах «реверберативного періоду» номінації концепту ВОЛЯ германськими мовами стосуються переважно фізично-матеріального розуміння відповідного феномена, а саме як відсутність фізичних обмежень (людина перебуває у звичному стані і не є полоненою, або звільняється з полону) – рівень 1 моделі: *lausan eda bundinn* «вільний чи зв'язаний» [14, 1], *ok leysir ór höptum hvern* «відпускав полонених» [15, 37], *suma clubôdun umbi cuoniouuidi // insprinc haptbandun, invar vígandun!* «деякі [жінки] розв'язували пута: звільнився з кайданів, уникни тих, хто б'ється» [16], а також проявляють риси «соціально-адаптивного характеру» (рівень 4 моделі), коли йдеться про закріплення соціального статусу людини, наприклад: *varð ek til ung // né ofþrungin // fullgædd fêi // á fleti bróður* «Була вільною, без заборон, багатою у домі брата» [17, 34], *þú fannt, at ek laus lifi* «як бачиш, я вільний (не раб)» [18, 8], *kölluðu Karl* «названий Карлом» (вільна людина без власності) [19, 21]. Латиномовні паремії засвідчують інтерпретацію ВОЛІ власне як цінності (рівень 6 моделі): *Libertas resinaestimabilis* «Свобода – річ безцінна» [9, с. 92], або цінності соціального статусу: *Libertaris*

nomen omnibus praeferendum est «звання вільної людини дорожче над усе» [9, с. 92].

У релігійних текстах, в яких кодифіковано базові постулати вторинної (християнської) міфології, ВОЛЯ є порівняною та співвідноситься зі «служінням», тобто міжколективними інтеракціями (рівень 5 моделі): *Vos enim in libertatem vocati estis, fratres: tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per caritatem Spiritus servite invicem* «До свободи закликані ви, браття: аби лише ваша воля не була приводом для задоволення плоті, любов'ю служіть одне одному» [20, Galat. 5:13]. Порівняність ВОЛІ постає як зміна надсистеми, котрій підпорядкований суб'єкт: *Liberati autem a peccato, servi facti estis iustitiae*. «Звільнившись же від гріха, ви стали рабами праведности» [20, Rom. 6:18], *quasi liberi, et non quasi velamen habentes malitiae libertatem, sed sicut servi Dei*. «Як вільні, не як ті, хто використовує свободу для прикриття зла, але як раби Божі» [20, 1 Pet. 2:16]. При цьому справжня ВОЛЯ співвідноситься з сакральною сферою, її суб'єктами та їхньою діяльністю (рівень 7 моделі): *Dominus autem Spiritus est: ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas*. «Господь є Дух, а там де Дух Господній, там свобода» [20, 2 Cor. 3:17], *Si ergo vos filius liberaverit, vere liberi eritis* «якщо Син визволить вас, то справді будете вільними» [20, John 8:36].

Загалом взаємодія систем різної етіології, що мають той чи інший ступінь свободи, підпорядкована причинно-наслідковій логіці, що відображено в каузативній симетрії запропонованої моделі. Так, інформаційний квант рівня 7 (вхідна програма розвитку, «завантажена» із сакральної сфери) визначає обсяг і якість необхідних матеріальних ресурсів для реалізації цієї програми на рівні 1, наприклад: *Feoh biþ frófor fira gehwilcum; // sceal þeah mann gehwilt miclan hit dælan // gif hé wille for dryhtne dômes hléotan* «Багатство – то вітя для всіх; повинен кожен щедро ділитись, якщо хоче здобути божественну славу (як варіант – «божественний присуд»)» [21, 1–4]: наявність/збереження/примноження матеріальних ресурсів (*Feoh*, багатство) детерміноване впливом сакральної сфери, де полісемантична одиниця *dóm* «присуд, закон, слава, репутація» реалізує одне з можливих значень «вільна воля, вибір, смисл».

Протягом різних історичних періодів вербальні репрезентації концепту ВОЛЯ засвідчують набуття ним ролі аксіологічного регулятора і конфігуратора картини світу (як власне цінності, так і в складі похідних концептів типу *libertà di parola*), а також «навігаційного маркера» в картинах альтернативних світів або в картинах світів, співвіднесених із певними лінгвокультурами. Це стосується номінацій концепту ВОЛЯ в текстах прецедентного характеру, зокрема, національних гімнів: *O'er the land of the free and the home of the brave?* (США, з урахуванням індоєвропейського/європейського походження англійської мови); *Душу ў тіло ми положим за нашу свободу* (Україна); *Einigkeit und Recht und Freiheit // Für das deutsche Vaterland!* «Єдність, закон і воля для німецької Батьківщини» (Німеччина); *bajo su cielo azul, // pueblos en libertad* «під її блакитним небом народи на волі» (Іспанія); *Giuriamo far libero // il suolo nation* «Поклянімося звільнити Нашу рідну землю» (Італія); *Conduis, soutiens nos bras vengeurs Liberté, Liberté chérie* «Спрямуй, підтримай наші руки мстиві, свобода, люба свобода» (Франція); *frihet ble oss født* «у нас народилася свобода» (Норвегія); *Du gamla, Du fria, Du fjällhöga nord* «Ти стара, ти вільна ти високогірна Північ» (Швеція); *Og det er Frejas sal* «Це є чертог Фреї» (Данія) [22].

У наведених мікротекстових номінаціях символічні вербалізатори-легісигнуми концепту ВОЛЯ постають констататорами-кваліфікаторами, що вказують на базову властивість олюдненого простору (гімни Німеччини, Швеції та Данії). В інших випадках індексальні номінації-легісигнуми ВОЛІ репрезентують СТИМУЛ і АБСОЛЮТНУ ЦІННІСТЬ для соціумів у сценаріях ЗДОБУТТЯ, ВІЙНА, БОРОТЬБА, співвіднесених з універсальними уявленнями про наявність контрарно (вороже) орієнтованих систем, що обмежують свободу і не дають змогу системі набутти бажаної конфігурації, окрім як у конфліктному протистоянні агоніста й антагоніста. Кваліфікатор у тексті гімну США імплікує наслідок успішної БОРОТЬБИ («квесту», що охоплює підсценарії ВІДОКРЕМЛЕННЯ, ПОДОРОЖ, ПРОТИСТОЯННЯ). При цьому в текстах (дискурсах) інших жанрів зустрічаються інтертекстуальні екстраполяції відповідного смислу в «міжнародний контекст» та проєкції на конфліктні сценарії, що розгортаються всередині самого соціуму: *Land of the free // Home of the brave // Now that's how it is // And that's how it stays ... Violence And Bloodshed* [23, Viol.].

У художніх текстах «лінгвокреативного» періоду, в яких розбудовані порівняно реальні альтернативні фентезі світи, наявні номінації концепту ВОЛЯ, співвіднесені з усіма рівнями функціонування систем. Наприклад, *“What we're a going to do next is this. We're a going to charter a ship and sail north, and find them kids and set 'em free* [24, с. 83], *“But every time we think we are free, Fades and Trollocs find us again.* [25, с. 218] (ситуативний квест, спрямований на здобуття фізичної свободи). Контрарно-орієнтована система (антагоніст) також прагне перейти у стан, комфортний для виконання власної базової програми: *The Dark One could not have been free of his prison at Shayol Ghul* [25, с. 97], *Tylko druidki i czarodziejki — i nierządnicie — obnosiły się z naturalnymi grzywami, by podkreślić niezależność i swobodę* [26, с. 35] (прийнятний соціальний статус); *A house-elf must be set free, sir. And the family will never set <...> Dobby will serve the family until he dies, sir* [27, с. 16] (неадекватний соціальний статус), *“Forgive me for asking, lorek Byrnison,” said Farder Coram, “but you could live a free proud life on the ice hunting seals and walruses, or you could go to war and win great prizes.* [24, с. 110] (фундаментальна якість буття, концепт сфери аксіології); *Potem przyszła samodzielnosc, swoboda i szalony promiskuityzm* [26, с. 39] (системна похибка як наслідок «відриву» (в сенсі іє. **leu-* / **lou-*) від програми поступу, що призводить до надмірної ентропії системи); *Few people can say of themselves that they are free of the belief that this world which they see around them is in reality the work of their own imagination* [28, с. 50] (стереотип мислення); *“We won, Lord Agelmar. We won, and the land freed from winter is the proof, but I fear the last battle has not yet been fought”* [25, с. 494] (глобальне протистояння контрарних систем) тощо.

У пісенному дискурсі номінації ВОЛІ співвідносяться з концептами:

сфери аксіології: *Forward the password, it's freedoms breath // The key to independence, liberty or death* [29] (концепт аксіологічної сфери як базовий стимул діяльності); *I seek a life of honor, free from all false pride.* [23, War. Pt.] (суб'єкт вільний від цінностей-симулякрів), *Riding the wind, forever free* [30] (стан свободи як цінність); *І лунала пісня про їхню долю. // Про їхню долю, про справжню волю* [31, Їхали]; *Ми від нашої волі вже поруч // Та вступати в права ще рано* [32, Доля];

ментальної сфери: *Whenever you dream you're holding the key it opens the door to let you be free* [33, Sacred], *Now it's a matter of mind you know you can be free forever* [33, Shoot];

соціальної сфери: *They ain't got a thing on me, I'm running wild, I'm running free* [34, Run.] (втеча від неприйнятного стану речей); *Not a prisoner I'm a free man And my blood is my own now* [34, Pris.] (втеча із соціальної інституції, що обмежує свободу як покарання за злочин); *Take away my freedom, take away my home // ... I'm a freedom fighter I got something to say... I'm a freedom fighter get out of my way // I'm a freedom fighter and I'm taking command // I'm a freedom fighter and I'm making a stand* [35] (конфліктний сценарій, орієнтований на зміну стану речей у соціумі і набуття системою іншого статусу та ролі); *Freedom to rock, freedom to talk. Freedom, raise your fist and yell* [36] (права людини, свобода соціальних проявів і практик); *Вольному воля* (бажаний належний статус) [37, Вол];

сфери міжгрупових соціальних взаємодій: *Libertalia, the wild and the free // The Ideal of Freedom is ruling the sea <...> Freedom, we're gonna ring the bell* [38] (стратегія взаємодії з соціальними інституціями у контексті певного простору), *Де наші руки, там Воля ступить!* [31, Гук.], *Бути в'язнем сьогоднення // І чекати на прощення // Чи вершити Волю – обирай!* [31, Т. 3], *Гей, українці, брати мої // Не діждетесь волі від панів // ... Ту хиренну волю розбудить // Та будяки всі вицент скосить* [32, Брати] (сценарій ЗДОБУТТЯ ВОЛІ, що призводить до зміни моделі соціального устрою), *Ищет золото воли, что добывали в битве той по колено в крови* [39, Бал.] (спроба вийти з-під контролю надсистеми).

Висновки. Таким чином, ВОЛЯ розуміється як концепт-універсалія, що характеризує поступ відкритих систем, здатних до саморегуляції та самопідтримки. З огляду на зміст внутрішньої форми імен відповідного концепту, реконструйований на основі етимологічного аналізу та встановлення етимологічних паралелей, в європейських лінгвокультурах суб'єкт ідентифікується як «вільний», якщо здатен (з огляду на попередній досвід, чуттєву або раціональну інтерпретацію вхідних сигналів) визначати сприятливу конфігурацію станів речей, обирати модель і траєкторію розвитку, здійснювати моделювання бажаних станів речей на різних рівнях міжсистемних взаємодій.

У текстах різних періодів і жанрів ВОЛЯ співвідноситься зі станом і діяльністю людини на різних рівнях буття. В архаїчному сегменті семіосфери реалізовані уявлення про ВОЛЮ як стан фізичної необмеженості, звільнення з полону та особливості соціального статусу. При моделюванні картин альтернативного світу (зокрема, на основі вторинної релігійної міфології), семантика номінацій ВОЛІ співвідноситься з концептом із сакральною сферою і демонструє його надсистемний, регулятивний та водночас порівняний характер. Діахронічно ВОЛЯ постає одним із фокусних аксіологічних навігаційних орієнтирів (базових операторів), що визначає перебіг сценаріїв квестового характеру (як локальних, так і мега-сценаріїв, орієнтованих на зміну конфігурації світу) і вектор поступу системи в міфологічному або культурному просторі.

Література:

1. Поміж мов в культурі: методологічний еklekцизм і міждисциплінарність сучасного мовознавства. Переяслав-Хмельницький : ПП Щербатих О.В., 2017. 382 с.
2. Doctrina multiplex, veritas una. Учень багато, істина одна. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. 440 с.

3. Концепты и контрасты. Одесса : Издательский дом «Гельветика», 2017. 632 с.
4. Колесник О.С. Introducing M-logic: basic remarks on key concepts. *Теоретична і дидактична філологія. Серія «Філологія». Серія «Педагогіка»*. Вип. 25. Переяслав-Хмельницький : ПП Щербатих О.В., 2017. С. 159–169.
5. Etymological Dictionary of Modern English. Ed. by D. Harper. URL: <http://www.etymonline.com>
6. Левицкий В.В. Этимологический словарь германских языков. Винница : Нова книга, 2010. Т. 1. 610 с.
7. Kroonen G. Etymological Dictionary of Proto-Germanic. Ed. by A. Lubotsky. Leiden-Boston : Brill, 2013. 794 p.
8. McBain A. An Etymological Dictionary of the Gaelic Language. Stirling : Eneas MacKay, 1911. 426 p.
9. Корж Н.Г., Луцька Ф.Й. Из скарбніці античної мудрості: словник. Київ : Вища школа, 1994. 351 с.
10. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / Пер. с нем. и доп. О.Н. Трубачева. В 4-х т. Москва : Прогресс, 1964. 1973. Т. 3.
11. Етимологічний словник української мови: В 7 томах / Укл. Болдирев Р.В. та ін. К.: Наукова думка, 1982 – 2006. Т. 1.
12. Pokorny J. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. Bd. 1–2. Bern: Francke. 1959. 1183 S.
13. Simic M.G., Taylor K.A., Ward J.F. et al. Oxygen Radicals in Biology and Medicine. New York : Plenum, 1988. 280 p.
14. Gróttasöngur. URL: <http://norroen.info/src/edda/grotta/index.html>
15. Lokasenna. URL: <http://norroen.info/src/edda/lokasenna/index.html>
16. Erster Merseburger Spruch. URL: <http://norroen.info/src/other/merseburger/toporova.html>
17. Sigurðarkviða in skamma. URL: <http://norroen.info/src/edda/sigurdur/index.html>
18. Fáfnismál. URL: <http://norroen.info/src/edda/fafnis/index.html>
19. Rígsþula. URL: <http://norroen.info/src/edda/rig/index.html>
20. Vulgate (Latin). URL: <http://www.sacred-texts.com/bib/vul/index.htm>
21. Anglo-saxon runic poem. URL: <http://norroen.info/src/runic/en/>
22. National Anthems. URL: <http://www.nationalanthems.info>
23. Manowar. Violence and Bloodshed. The Warriors Prayer. URL: <http://www.darklyrics.com/m/manowar.html>
24. Pullman Ph. The Golden Compass. His Dark Materials Book One. A Knopf Paperback. N.Y. 1995. 291 p.
25. Jordan R. The Eye of the World. NY: Macmillan, 1990. 670 p.
26. Sapkowski A. Krew elfow. Warszawa : superNOWA. 1994. 295 s.
27. Rowling, J.K. Harry Potter and the Chamber of Secrets. N.Y. : Scholastic, 2000. 344 p.
28. Zelazny R. The Courts Of Chaos. N.Y. : Avon Books, 1978. 189p.
29. Grave Digger. Liberty or Death. URL: <http://www.darklyrics.com/g/gravedigger.html>
30. W.A.S.P. Forever free. URL: <http://www.darklyrics.com/w/wasp.html>
31. Тінь Сонця. Гукає Дикий вітер. Твоя Зброя. URL: <https://www.pisni.org.ua/>
32. Сокира Перуна. Моя Доля. Брати Мої. URL: <https://www.pisni.org.ua/>
33. Dio. Sacred Heart. Shoot Shoot. URL: <http://www.darklyrics.com/d/dio.html>
34. Iron Maiden Running free. The Prisoner. URL: <http://www.darklyrics.com/i/ironmaiden.html>
35. Rainbow Freedom Fighter. URL: <http://www.darklyrics.com/r/rainbow.html>
36. Alice Cooper. Freedom URL: <http://www.darklyrics.com/a/alicecooper.html>
37. Черный Кофе. Вольному Воля. URL: <http://www.megalyrics.ru>
38. Running Wild Libertalia. URL: <http://www.darklyrics.com/lyrics/runningwild.html>
39. Ария. Баллада о древнерусском воине. URL: <http://www.megalyrics.ru>

Kolesnyk O. The concept of FREEDOM in European linguo-cultures

Summary. The article considers the designations of the FREEDOM concept in the linguocultures of European ethnic groups. The analysis is carried out in the framework of the myth-oriented semiosis theory and the methodology of M-logic. The initial development program of verbally represented “free” open systems is reconstructed via etymological interpretations of the concept’s names. Respective cluster of senses is treated off as the premises of further semantic transformations. The paper addresses a “linguoculture” as a semantic space outlined by verbal signs which embody the patterns of human interpreting phenomena, modeling images of the world or alternative realities as well as pattern of verbal interactions responsible for triggering the shifts in the states of affairs. Linguocultural and linguo-semiotic features of units denoting WILL or a FREE OBJCET are identified from the standpoint of the systems’ theory and universalia-oriented linguistics. The paper employs a universal model of an open system’s hierarchical structure as a frameset for interpreting and classifying noemic senses. This model encompasses categorial dichotomies “abstract” / “general” – “specific”, “spirit” – “matter”, «social” – “personal” and reflects the fractal nature of semantic clusters’ configurations (semantic projections) at “subsystem”, “system” and “oversystem” levels. Special attention is paid to the reconstruction of linguo-cultural senses that resulted from the analysis of semantics of the units verbalizing FREEDOM Germanic epic texts, Latin Biblical texts, and modern fantasy fiction and song lyrics. The article provides linguosemiotic and functional characteristics of designations of FREEDOM / “free object”.

Key words: concept, freedom, sense, space, system.